

המקדש במדרש

חיי שרה תשע"ד

"וְאֶבְרָהָם זָקֵן בָּא בְּיָמַי וְהוּא בֵּרַךְ אֶת אֶבְרָהָם בְּכָל" (בראשית כ"ד)

לאחר פטירת שרה אימנו, מתחיל אברהם לדאוג ליצחק ולהמשך המורשת, וממהר לשלוח את ה'עבד' – הוא אליעזר על פי המדרש- לחפש אישה לבנו.

בין פרשת פטירת שרה לבין פרשת מציאת אישה ליצחק מופיע הפסוק לעיל, המסכם את גדולתו של אברהם עד עתה. המדרש מונה ציוני דרך משמעותיים בתולדותיו של אברהם, ואולי דווקא בתפר הזה, כדי לסמל מה אליעזר אמור לחפש עבור דור ההמשך.

"יפיפית מבני אדם הוצק חן בשפתותיך, על כן ברכך אלוקים לעולם (תהילים מ"ה). נתייפית בעליונים – שנא' הן אראלם צעקו חוצה, נתייפית בתחתונים – נשיא א-להים אתה בתוכנו, על כן ברכך א-להים לעולם – וה' ברך את אברהם בכל. מי יעלה בהר ה' – זה אברהם, עתה ידעתי כי ירא א-להים אתה. ומי יקום במקום קדשו – זה אברהם, על שם שנאמר וישכם אברהם בבוקר אל המקום. נקי כפים ובר לבב – אם מחוט ועד שרוך נעל, ובר לבב – חלילה לך מעשות כדבר הזה. אשר לא נשא לשוא נפשו – זה נפשו של נמרוד, ולא נשבע למרמה – הרימותי ידי אל ה' אל עליון. ישא ברכה מאת ה' וצדקה – ואברהם זקן וה' ברך את אברהם.

אברהם היה מברך את הכל שנאמר ונברכו בך. מי ברך את אברהם? הקב"ה מברכו, וה' ברך את אברהם בכל.

משה (עשה) ניסן של ישראל דכתיב לכל האותות והמופתים אשר עשה משה. ומי הוא ניסו של משה? הקב"ה, שנאמר ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נסי. דוד רוען של ישראל שנאמר אתה תרעה את עמי ישראל. מי הוא רועה של דוד? הקב"ה, שנאמר: ה' רועי לא אחסר.

ירושלים אורו של עולם שנאמר והלכו גוים לאורך. ומי הוא אורה של ירושלים? הקב"ה, דכתיב והיה לך ה' לאור עולם" (בראשית רבה, פרשה נ"ט, ה')

מה לשים לב בקריאת המדרש:

- א. המדרש מחולק לשני חלקים. חלק ראשון – גדולתו של אברהם במהלך חייו. חלק שני – רשימה של אנשים ומקומות שקיבלו מהקב"ה 'כוח' מיוחד (היכולת לברך, היכולת לעשות ניסים...)
- ב. בתחילת המדרש מוזכר אברהם כאדם גדול ומוערך (יפיפית, הוצק חן) הן בשמים והן בארץ, ובזכות זה ברך אותו אלוקים בכל.
- ג. בהמשך מונה המדרש את אברהם בהר המוריה (מי יעלה), את המסירות בקיום מצוות ("וישכם אברהם בבוקר"), את מלחמת המלכים, יציאת אברהם להציל ואת ניקיון כפיו באי לקיחת דבר מהשלל (נקי כפיים). את ניסיונו של אברהם להציל את סדום ועמורה (בר לבב) את מאבקו כנגד העבודה זרה (הרג את נמרוד) ואת יראת השמים של אברהם במפגש עם מלכיצדק מלך שלם (הרימותי ידי לאל עליון). בזכות כל אלה – "ישא ברכה מעת ה'".
- ד. במקבילות בחלק השני של המדרש מופיעים: אברהם כראשון המברכים, משה כראש עושי הניסים, דוד המלך ראש למלכים (רועים) ובית המקדש שירושלים כמקום המרכזי ממנו יוצאת אורה לעולם.

המקדש במדרש

חיי שרה תשע"ד

- ה. בכל אחד מאלה, נשאלת השאלה 'ומי מברך את המברך?' וכדומה. והתשובה המשותפת: הקב"ה. זאת לומד המדרש מפסוק המשייך את המתברך ישירות לקב"ה (ה' ניסי, ה' רועי..).
- ו. ניתן להסביר זאת הן כשאלה. כלומר, אם אברהם נותן ברכה לכולם, מה אתו? מי ידאג לו?
- ז. או כהסבר. הקב"ה הוא הנותן כוח להעניק הלאה את הברכה, האורה, ההנהגה והניסים.

חלק א' במדרש: ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלוקים בציון

המדרש שלנו פותח בציטוט מתוך פרק מ"ה בתהילים. פרשני ספר תהילים מביאים הסברים שונים על מי נאמר המזמור. הדרשן שלנו בוחר את אברהם כנשוא המדרש.

"לִמְנַצַּח עַל שְׁשֹׁנִים לְבָנֵי קְרַח מִשְׁפִּיל שִׁיר יְדִידוֹת:
רַחֵשׁ לְבִי דְבַר טוֹב אֲמַר אֲנִי מַעֲשֵׂי לְמַלְךָ לְשׁוֹנֵי עֵט סוֹפֵר מְהִיר:
יְפִיפִיתַּ מִבְּנֵי אָדָם הוֹצַק חֵן בְּשִׁפְתוֹתֶיךָ עַל בֶּן בְּרַכָּה אֵל-לֵהִים לְעוֹלָם:
תְּגוֹר תְּרַבֶּךָ עַל יְרֵךְ גְּבוּר הוֹדֶךָ וְהַדְרֶךָ:
וְהַדְרֶךָ צֶלַח רֶכֶב עַל דְּבַר אֱמֶת וְעֲנֹה צֶדֶק וְתוֹרֶךָ נוֹרְאוֹת יְמִינֶךָ:
תְּצִיף שְׁנוֹנִים עִמִּים תַּחֲתֶיךָ יִפְלוּ בְּלֵב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ:
בְּסֶאֱף אֵל-לֵהִים עוֹלָם וְעַד שֶׁבֶט מִיִּשׂוּר שֶׁבֶט מַלְכוּתֶךָ:
אֲהַבֶּתָּ צֶדֶק וְתִשְׁנֵא רָשָׁע עַל בֶּן מִשְׁחָף אֵל-לֵהִים אֵל-לֵהִיךָ שָׁמֶן שֶׁשׁוֹן מִחֲבַרְךָ:
מִדּוּ וְאֶהְלוֹת קִצְיוֹת כָּל בְּגִדְתֶיךָ מִן הַיְכָלִי שֶׁן מְנִי שְׁמֹחוּךָ"
(תהילים מ"ה)

המזמור שלנו הוא 'שיר ידידות'. אותו שרים בני קורח על אברהם אבינו ה'שושן' (כמו 'היפה בשושנים') וידיד ה'. שיר ידידות בין אברהם לבין הקב"ה. התיאורים במזמור מתארים את גדולתו של אברהם כפי שמופיע במדרש. בניגוד למדרש תחילה רמוזה גבורתו של אברהם במאבק מול המלכים וכנגד נמרוד, אח"כ מידת האמת החסד והאמת שבאברהם, כפי שהתגלה בניסיון לימוד הסנגוריה על אנשי סדום ורק לבסוף רמוז המקדש. שם 'כסאו של הקב"ה' ושם מתגלה מלכותו. במדרש הסדר הפוך – הר ה' והמקדש מופיעים בתחילה, זאת כיוון שהמדרש מתאר את 'אברהם כשהוא זקן', אז הוא הגיע לשיא יפיפותו.

ניתן להבין את הקשר של מזמור זה, הן לאברהם והן למקדש, מתוך מזמור אחר של 'בני קורח' מן המשוררים שעמדו על הדוכן בבית המקדש:

"לִמְנַצַּח עַל הַגִּתִּית לְבָנֵי קְרַח מְזֻמֹּר: מֵהַ יְדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ הִי צְבָאוֹת: נִכְסְפָה וְגַם כְּלָתָה נִפְשֵׁי לְחֻצְרוֹת הִי לְבִי וּבְשָׂרֵי יְרֵנְנוּ אֵל אֵל חַי... יִלְכוּ מִחִיל אֵל חִיל יִרְאֶה אֵל אֵל-לֵקִים בְּצִיּוֹן.. כִּי טוֹב יוֹם בְּחֻצְרֶיךָ מֵאֶלֶף בְּחֻרְתֵי הַסְּתוּפָף בְּבֵית אֵל-לֵהִי מְדוּר בְּאֶהְלֵי רָשָׁע... כִּי שָׁמֵשׁ וּמִגֵּן הִי אֵל-לֵהִים חֵן וְכְבוֹד יִתֵּן הִי לֹא יִמְנַע טוֹב לְהֵלְכִים בְּתַמִּים"
(תהילים פ"ד)

גם כאן מזכרת הידידות והפעם בהקשר של המקדש. בסוף הפסוקים המצוטטים מובטח שמי ש'הולכים תמים' לפני ה', לא ימנע מהם ה' כל טוב ('והיה ברכה') וכן שהקב"ה ייתן לו 'חן וכבוד' ('יפיפית מבני אדם, הוצק חן בשפתותיך'). ומי כאברהם ש'התהלך לפני ה' והיה תמים'. בעומק בדברים ניתן להבין שכל מהלכו של אברהם היה לקיים את 'מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו'. בשתי הקריאות 'לך לך' – הן לך מארצך, והן לך לך אל ארץ המוריה, שאיפתו הייתה להגיע למקום שבו יוכל להסתופף בחצריך. כל מהלכיו היו רק הדרך, המאבק במלכים, לימוד הזכות על סדום וכדומה, הכול היה ללכת מחיל אל

המקדש במדרש

חיי שרה תשע"ד

חיל, כדי להראות אל אלוקים בציון. "אשר יאמר היום, בהר ה' יראה". השיא. ה' נראה היום ויראה בעתיד.

בסוף המזמור מושח הקב"ה את אברהם ב'שמן ששון'. דבר המרמז לשמן המשחה, שבו מושחים מלכים וכוהנים. אך במקום אחר בו מופיע 'שמן ששון', נראה שכל אחד יכול להתפאר בשמן זה.

"לְשׁוֹם לְאַבְלֵי צִיּוֹן לְתֵת לָהֶם פֶּאֶר תַּחַת אֶפֶר , שֶׁמֶן שְׁשׂוֹן תַּחַת אֶבֶל, מַעֲטָה תְּהִלָּה תַּחַת רוּחַ בְּהָה, וְקָרָא לָהֶם אֵילֵי הַצֶּדֶק מִטֵּעַ ה' לְהַתְּפָאֵר: וּבְנוּ חֲרֻבוֹת עוֹלָם שְׂמֻמוֹת רֵאשִׁימִים יְקוּמְמוּ וְחִדְשׁוּ עֲרֵי חֲרָב שְׂמֻמוֹת דּוֹר וָדוֹר" (ישעיה ס"א)

'מעשה אבות – סימן לבנים'. למרות שמזמורים אלו נדרשו על אברהם אבינו, כולנו יכולים ואף מצויים ללכת בדרכיו. להתקדם 'אל ארץ המוריה', ללכת מחיל אל חיל עד שנזכה לראות את פני ה' בציון. הקריאה 'מי יעלה בהר ה'?' מכוונת אל כולנו. אל 'אבלי ציון' המבכים את המקדש. ואם נזכה לקום במקום קדשו, נזכה לפאר תחת אפר החורבן, ולעטות שמן ששון, מור ואהלות.

חלק ב' במדרש: אברהם ידיד ה'

על פי המזמורים לעיל, אברהם נקרא ידיד ה'. ידיד במובן של אהוב, 'אברהם אוהבי'. לכן 'מִרְ וְאַהֲלוֹת קְצִיעוֹת כָּל בְּגִדְתֶיךָ', ממש כמו שהרעיה מתבשמת ומבשמת את בגדיה בשיר השירים. (ואגב, שם משבח הדוד את 'הנרד הכרכום, קינמון ולבונה, מור ואהלות' – המוכרים מסמני הקטורת, וכן את 'ריח שמניך' המזכירים את שמן הששון ושמן המשחה שהזכרנו לעיל).

על פי ההבנה, שהמקדש הוא מקום המפגש בין ה' לאוהביו – 'ידידות משכנותיך' - מתאר המדרש את כל יידי ה' והקשר שלהם לבית המקדש.

"יבוא יָדִיד בֶּן יָדִיד, וְיִבְנֶה יָדִיד לְיָדִיד בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יָדִיד, וְיִתְּכַפְּרוּ בוֹ יָדִידִים". "יבוא יָדִיד" – זֶה שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, דְּכָתִיב, (ש"ב יב) "וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יָדִידִיהָ בְּעֶבֶר הִי", "בֶּן יָדִיד" – זֶה אַבְרָהָם, דְּכָתִיב, (ירמיה יא) "מִה לְיָדִידִי בְּבֵיתִי". "וְיִבְנֶה יָדִיד" – זֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דְּכָתִיב, (תהלים פד) "מִה יָדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ הִי עָב-אוֹת". "לְיָדִיד" – זֶה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, דְּכָתִיב, (ישעיה ה) "אֲשִׁירָה נָא לְיָדִידִי". "בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יָדִיד" – זֶה בְּנִימִין, דְּכָתִיב, (דברים לג) "לְבִנְיָמִין אָמַר יָדִיד הִי". "וְיִתְּכַפְּרוּ בוֹ יָדִידִים" – אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, דְּכָתִיב, (ירמיה יב) "נִתְּתִי אֶת יָדִידוֹת נַפְשִׁי בְּכַף אֵיבִיךָ" (מנחות נ"ג)

המדרש פותח ב'כתב חידה': יבוא ידיד בן ידיד, ויבנה ידיד בחלקו של ידיד, ויתכפרו בו ידידים.

בהמשך המדרש מונה את ה'ידידים': שלמה – בונה המקדש, יחד עם אברהם – חוזה המקדש, יחד עם בנימין – שנבנה המקדש בחלקו. בנוסף אף הקב"ה נקרא 'ידיד' שהרי במקדש הוא משרה את שכינתו, וכל ישראל העולים אל המקדש – אל 'הידיד', נקראים אף הם ידידים.

אברהם אבינו הוא הראשון שקורא בהר ה' שכאן יבנה המקדש: "אברהם יצחק ויעקב היו אוהביו של הקדוש ברוך הוא. אברהם קרא לבית המקדש הר שנאמר בהר ה' יראה..." (פסיקתא רבתי פרשה לט)

אך המדרש בוחר דווקא פעם אחרת שאברהם אבינו מגיע אל המקדש לאחר חורבנו ואז שואלו הקב"ה: 'מה לידידי בביתי'. כפי שמתואר במדרש אחר:

"א"ר שמואל בר נחמן בשעה שחרב בית המקדש, בא אברהם לפני הקב"ה בוכה וממרט זקנו ותולש שערות ראשו ומכה את פניו וקורע את בגדיו ואפר על ראשו והיה מהלך בבית המקדש וסופד וצועק. אמר לפני הקב"ה: מפני מה נשתניתי מכל אומה ולשון שבאתי לידי בושח וכלימה זאת?

אמר: מיום שנפטר אוהבי מלפני לבית עולמו לא בא לביתי, ועכשיו 'מה לידידי בביתי?'.
אמר אברהם לפני הקב"ה: רבונו של עולם מפני מה הגלית את בני ומסרתני בידי האומות

והרגום בכל מיתות משונות והחרבת את בית המקדש...." (מדרש רבה איכה הקדמה פסקה כד)

המדרש מתאר מציאות קשה של חורבן ואבלות על המקדש. כשאברהם בא לעורר רחמים על עם ישראל ועל המקדש, שואלו הקב"ה מדוע הגיע עכשיו. היכן היה כשבית המקדש היה בנוי? מדוע הוא מגיע אל המקדש דווקא בעת חורבנו? לפני שנבין את תשובת אברהם, נוכל לראות דבר מעניין, אברהם אבינו מחפש את הקב"ה בבית המקדש! והרי הוא נחרב?? אלא שגם בחורבנו, עדיין שורה שכינה במקום המקדש. (על פי בן איש חי' בספרו 'בן יהודע' חלק ד' עמוד ר"ה). מעבר לכך, אברהם אבינו מתרץ שכל עוד בית המקדש היה קיים זכות המקדש ועבודתו עמדה להם. אך עתה, תמהה אברהם, בזכות מה יתקיימו? זאת בדומה לשאלה ששאל אברהם בברית בין הבתרים:

"אָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, הוֹדִיעֵנִי בְּמָה אֵיךְ שָׁנָה? אָמַר לוֹ, (שם) "קָחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת" (=יקריבו קרבנות) אָמַר לְפָנָיו, רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, תִּינַח בְּזֶמֶן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, בְּזֶמֶן שְׁאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, מָה תִּהְיֶה עֲלֵיהֶם? אָמַר לוֹ, בְּנִי, בְּכָר תִּקְנֶנִּי לָהֶם סֹדֶר קְרָבֹנוֹת, בְּזֶמֶן שְׁקוֹרִין בָּהֶם לְפָנָי, מֵעַלָּה אֲנִי עֲלֵיהֶם בְּאֵילוֹ הַקְּרִיבוֹם לְפָנָי" (תענית כ"ז):

גם כאן, 'מעשה אבות סימן לבנים'. אברהם ידע שכל עוד המקדש עומד- יהיה בסדר. אך עם החורבן הגיעה כל ה'בושה וכלימה'. מה יהיה על הבנים? והתירוץ: כל עוד יעסקו במקדש, ינצלו!

חלק ג' במדרש: המתברך יברך

מתוך ההבנה שהגענו אליה עד עתה, נוכל להבין את הקשר בין שני חלקי המדרש. בקריאה ראשונית של המדרש נראה שיש כאן תיאור על 'הישגיו' של אברהם בחלק הראשון, ועל גדולתם של אחרים בחלק השני.

אך כפי שלמדנו מאברהם, איש החסד, שלא דאג רק לעצמו (אפילו לאחר מותו...), כך גם האחרים סגולתם דווקא ביכולת לתת לאחרים ובמיוחד לעם ישראל. אברהם אבינו- ברכה, חסד ולימוד זכות. משה רבינו - ניסים לעם ישראל, דוד המלך - הנהגה ובית המקדש- אורו של עולם. שכינה וקדושה לעולם כולו.

המדרש שואל בכל אחד: 'ומי בירך את אברהם, ומי ניסו של משה, מי רעה את דוד ומי אורה של ירושלים?' אנו נתנו לעיל שני הסברים לשאלות אלו. האחת: אם אברהם נותן ברכה לכולם, מה אתו? מי ידאג לו? והתשובה: הקב"ה בכבודו ובעצמו דואג לאברהם וכו'.

הבנה שניה: הקב"ה הוא הנותן כח להעניק הלאה את הברכה, האורה, ההנהגה והניסים. כלומר גם 'משה ניסם של ישראל', אין זה בא מכוחו, אלא הוא כביכול ידו הארוכה של הקב"ה. זאת כפי שאנו למדים מברכת הכהנים. שאין הם המברכים, אלא הם שליחי הקב"ה:

"לפי שאינו דומה מוריק מכלי מלא וגדוש למוריק מכלי חסר כדרך שמצינו בברכת כהנים (במדבר ו' כג) כה תברכו את בני ישראל אמור להם. שהשליח ציבור אומר תחלה אל הכהן יברכך ה' כי הש"ץ הוא סרסור בין הקב"ה ובין הכהנים והוא אומר תחלה אל הכהן יברכך ה' ומוריד עליו השפע דרך הצנורות כדי שיהיה הכהן כלי מלא ברכת ה' ואח"כ יוריק הכהן מן כלי מלא על ישראל. כי אז חלה הברכה ביותר כשהמשפיע נמצא בו הברכה בעצם וראשונה, כי איך יברך מי שאינו מבורך בעצמו. על כן נאמר ואברהם מברכך שקודם שיברכך אני אברכו תחלה כדי שיהיה כלי מלא ברכת ה' ויוריק עליך מן כלי מלא וגדוש" (כלי יקר, בראשית י"ב, ג')

אך ישנה הבנה שלישית: המדרש שואל, כל עוד משה קיים, אברהם ודוד המלך, אזי תהיה הנהגה, ברכה וניסים בעולם. אך מה יהיה בהעדרם. כך גם במקדש. כל עוד ירושלים עומד, אז ירושלים היא אורו של עולם. כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. אך מה יהיה כשבית המקדש יחרב?

מתרץ המדרש: הכל בא מן הקב"ה. בכל דור ודור יש את אברהם, משה ודוד. בכל דור ודור יכול להמצא המקדש. תפקידנו לחפש את ירושלים בנרות. האור קיים, רק צריך לפתוח את החלון כדי שהאור יכנס.

ה'שפת אמת' מלמד אותנו, דרך אברהם כיצד ניתן לעשות זאת:

"במדרש ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל. מי יעלה כו' מי יקום במקום קדשו זה אברהם כו'. דאיתא בספרים על פסוק ומי יקום כי העלי' שיש לאדם צריכין לראות

המקדש במדרש

חיי שרה תשע"ד

שיהי' דבר של קיימא. לא לעלות ולחזור לירידה כו'. וז"ש וישכם אברהם כו' אל המקום אשר עמד שם. שכל מה שתיקן בכל יום היה דבר של קיימא. וביום השני הלך למדרגה אחרת. לכן בא בימים שלא אבד אפילו יום אחד. וז"ש שנותריהם תמימים כולן שוין לטובה. ואז הוא כלי מחזיק ברכה. ונקרא שלום. תמים. שאין הפסק בין כל עליותיו שבכל יום ויום" (שפת אמת, חיי שרה, שנת תרנ"ב)

השפת אמת מבאר את המושג 'בא בימים'. בכל יום היה אברהם עולה עוד מדרגה ועוד מדרגה. ובכל מדרגה שעלה 'היה דבר של קיימא'. הוא הצליח תמיד לעלות ולא לסגת. הוא תמיד הצליח לחזור אל 'המקום אשר עמד שם'. ולכן נקרא בא בימים. כל יום היה משמעותי. בכל יום היתה עלייה והתקדמות. עד שזכה לעלות בהר ה'. ולכן הוא נקרא 'תמים' - שלם.

אם נזכה בכל יום להתקדם עוד קצת למען השאיפות הגדולות של עם ישראל, לקראת העליה בהר ה', נזכה להתגשמות הנבואות:
"ירושלים אורו של עולם שנאמר והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה זרחך. ומי הוא אורו של ירושלים הקב"ה שנאמר והיה ה' לך לאור עולם"

שבת שלום
מרדכי פרסוף